

LITERÁRNÍ PŘEHLED

Das Geldwesen im Kriege od Alexandra Popovicse, bývalého guvernéra rak. uh. banky, Wirtschafts- und Sozialgeschichte des Weltkrieges, Wien, Kölder-Pichler-Tempsky A. G. 1925.

V rakouské serii spisů, vydávaných péčí Carnegiovy nadace pro světový mír, bylo vydáno bývalým guvernérem rak.-uh. banky a nyníjším presidentem uherské národní banky, drem Alexandrem Popovicsem, vědecké dílo, pojednávající o finančním hospodářství habsburské monarchie v době válečné.

Autor se zmiňuje v úvodě o finančních a celních ustanoveních s Uherkem z r. 1867, o zřízení společné rak.-uherské banky, pojednává o mincovní a měnové smlouvě obou států, jakož i o zavedení zlaté měny v r. 1892. Obšírně se pak zmiňuje o organizaci, o úko-

lech a o významu rak.-uh. banky a o stavu finančnictví v době před válkou světovou a za války.

Finanční válečná pohotovost monarchie, t. j. opatření rázu finančně politického a administrativně technického až do anexe Bosny-Hercegoviny v r. 1908, nebyla právě nejlepší. Vojenská správa hlásila jen čas od času finančním ministerstvům obou států peněžní potřebu, kterou by požadovala první den, v prvních osmi dnech, v prvním měsíci a v prvním čtvrtletí mobilisacím, a oznamovala, u kterých pokladen budou jednotlivé částky vojenskými úřady k výplatě požadovány. Finanční ministerstvo vzalo sice tato hlášení k vědomosti a vydalo potřebné rozkazy výkonným orgánům, avšak jak mají býti tyto velké požadavky zajištěny, o tom nebyla vydána bližší ustanovení.

Teprve po krizi s Ruskem v r. 1887, při které viděla vláda jediné východisko z kritické finanční situace výpůjčkou u rak.-uherské banky, byla zřízena pro podobné nepředvídané účely finanční záloha státovek ve výši 90 milionů zlatých. V době pak, kdy státovky byly již vzaty z oběhu a státní pokladny byly přičleněny k žirovému řízení cedulové banky, připadla rak.-uherské bance po prvé povinnost, aby udržovala u svých ústavů peněžní prostředky v takové výši, jak toho vojenská správa požadovala. Tento stav potrval až do r. 1908.

Když monarchie v říjnu onoho roku přikročila k anexi Bosny a Hercegoviny a tím hrozily válečné zápletky na Balkáně, bylo uznáno nutným přikročit k řešení otázky zajištění a opatření peněz pro případ války.

Při poradách, konaných mezi zástupci obou ministerstev financí bylo ujednáno, že opatření peněz pro případ mobilisace má být zajištěno co možná tak, aby měnová soustava státu a bankovní statuty cedulové banky byly co možná chráněny. Platby za válečný materiál a jiné větší dodávky neměly být realizovány ihned, nýbrž měly být placeny po částech a při částečné mobilisaci mělo být použito pro první čas k platbám hotových peněz pokladnic, kdežto při všeobecné mobilisaci mělo být zcela využito úvěru u rak.-uherské banky.

V době napjaté mezinárodní situace r. 1912 byla sezvána na 11. listopad porada zástupců finančních ministerstev obou států, na které byla projednávána všeobecná situace s hlediska finanční přípravy státu pro případ války. Bylo seznáno, že tyto přípravy jsou naprosto nedostatečné.

Na pohotovost peníze nebylo možno mnoho spoléhat, neboť se předpokládalo, že vyhlášením všeobecné mobilisace nastane všeobecný run vkladatelů na banky a spořitelny a peníze budou thesaurovány doma, a opatření si potřebné prostředky úvěrovými operacemi v cizině bylo považováno za nemožné. Dvouměsíční válečná potřeba peněz byla preliminována v té době částkou 2 miliard korun.

Tato ohromná potřeba mohla být zajištěna bezpečně jen u cedulové banky, jejíž služeb mělo být použito i tehdy, kdyby válečné poměry vyžadovaly snad změny svých stanov. Počítalo se prostě, že při návratu normálních poměrů bude všemi silami pracováno k tomu, aby byl v státních financích zřízen opět status quo ante.

Pokud se týká úhrady nákladů na společné vojsko, nutno zde jen podotknouti, že tyto výdaje byly hrazeny

oběma polovinami říše v určitém, čas od času stanoveném poměru. V roce 1914 platilo ujednání, že k úhradě válečných nákladů má být použito především celních výnosů společných celních hranic, nekrytý zbytek měl pak být uhrazen příspěvkem obou států, a to Rakouskem 63.6% a Uherskem 36.4%.

19. července 1914 oznámilo ministerstvo zahraničí guvernéru rak.-uherské banky, že podle výsledku vyšetřování o vraždě sarajevské bylo rozhodnuto, dát Srbsku 25. července ultimatum, na které měla dojiti odpověď do 48 hodin.

Druhého dne (20. července) zúčastnil se guvernéř cedulové banky porady finančních ministrů rakouského a uherského v Budapešti.

Na této poradě bylo zúčastněným orgánům především oznámeno, že odeslání ultimata Srbsku bylo úspěšné již na den 23. července a že nebudeli požadavkům monarchie vyhověno, opustí rak.-uh. vyslanec Bělehrad a zároveň bude vyhlášena částečná mobilisace 8 armádních sborů.

V další poradě byl ujednan finanční program pro případ války, kterým bylo usneseno, že bude použito především finančních prostředků, které má stát k volné dispozici, dále pak operací úvěrových a že nebudou, nebude-li toho ovšem nutně potřeby — pozměnění ani stanov rak.-uh. banky, ani měnová soustava státu. Další události braly se již rychlým spádem.

V noci s 25. na 26. července byl vydán rozkaz, kterým byla nařízena částečná mobilisace armády. Již předtím byly ústavy rak.-uh. banky doplněny dostatečnými zásobami peněz podle výkazů peněžní potřeby vojenských útvarů pro případ částečné mobilisace.

Když vešla ve známost zpráva, že diplomatické styky s Bělehradem byly přerušeny, nastalo na domácích peněžních trzích jisté napětí.

Podle výkazů státní správy vojenské bylo potřebí při částečné mobilisaci na prvních 15 dní 608.6 milionů kor. z kterého částky mělo být přepraveno na prvních 8 dní, t. j. do 4. srpna 1914, 165.7 milionů korun.

Větší část tohoto požadavku musila být opatřena úvěrovými operacemi s rakouským konsorciem pro provádění státních úvěrních operací a s konsorciem budapeštských velkobank.

Tyto úvěrové operace také umožnily, že mohlo být dáno k dispozici pro válečné účely rakouské správě financí 600 mil. korun, uherské správě financí 340 milionů korun. Finanční správa obou zemí vydaly na tyto částky dlouhopisy, které byly zastaveny uvedený-

mi konsorcii u rakousko-uherské banky.

4. srpna 1914 bylo pak vydáno císařské nařízení, kterým bylo rakouské vládě uloženo opatřit si peněžní prostředky pro válečné účely úvěrovými operacemi.

O toto císařské nařízení se opírala všechna finanční opatření rakouské vlády za války, neboť v Uhersku měla vláda tuto pravomoc zákonem prodlouženu již z doby balkánské krise v r. 1912.

Bursy se chovaly v prvních kritických dnech poměrně klidně. Jak výroční zpráva vídeňské bursovní komory z r. 1914 vykazuje, poklesly sice 25. července při dopolední bursě vůdčí spekulanti papíry jen o 10–12 K, avšak již při polední bursě se spekulanti papíry na peněžním trhu zotavily po zprávě, že Srbsko hodlá ultimatu vyhověti, tak, že nastal v těchto hlavních papírech tak silný vzestup, že tento spekulanti vzestup kursů v té době byl jedinečným úkazem mezi hlavními bursami evropskými, neboť právě na zahraničních bursách nastal v tento den právě naopak citelný pokles všech hodnot. Ale již večer byli důvěřiví spekulanti těžce potrestáni silným poklesem bursovních hodnot. Bursovní komora vídeňská usnesla se proto 26. července 1914 (v neděli), aby burza byla ve dnech 27., 28. a 29. července prozatímně uzavřena. Těž bursy v Praze, Budapešti a v Terstu byly na tyto dny uzavřeny. Události, které se mezitím dostavily, vynutily si však, že se toto přechodné uzavření burs stalo definitivním.

Když byla vyhlášena všeobecná mobilisace, usnesli se zástupci rak. a uherského ministerstva financí, dále guvernér rak.-uh. banky a guvernér poštovní spořitelny navrhnouti vládě, aby bylo vyhlášeno moratorium, což též bylo druhého dne císařským nařízením uvedeno ve skutek. Moratorium se vztahovalo na veškeré soukromoprávní peněžní pohledávky vzniklé před 1. srpnem 1914.

Na této konferenci byla dále projednávána otázka výpůjčky státu u rak.-uh. banky ve výši 2 miliard korun. Tato výpůjčka byla též uskutečněna a byla kryta dlužními úpisy státu, které byly lombardovány u rak.-uh. banky. Pokud se týká nastalých změn v stanovách rak.-uh. banky, sluší se jen zmíniti o zrušení povinnosti udržovati nařízené krytí bankovek do 2/3 zlatem. Jak velká byla spotřeba platidel v prvních dnech mobilisace, dokazuje, že již 7. srpna bylo toto 2/3 krytí překročeno, neboť v ten den vykazoval oběh bankovek 3580 milionů korun, které

byly kryty zlatem jen do 1410 milionů korun.

Dále se dostalo rak.-uherské bance zmocnění, aby zvýšila oběh 20korunových a 10korunových bankovek podle potřeby i nad hranice, které byly pro tyto malé bankovky jinak stanoveny.

Peněžní prostředky, které stát takto získal, byly však na podzim r. 1914 úplně vyčerpány a finanční ministři obou států byli nuceni opět vyjednávat s rak.-uh. bankou o poskytnutí dalších úvěrů. Na opatření peněžních prostředků normálními úvěrovými operacemi (nebylo ani pomyšlení, neboť potřeby státu byly stále větší a v zemi mezi lidem nebylo nahromaděno ještě tolik bankovek, aby mohlo býti přikročeno k rozepsání válečné půjčky.

Finančním správám obou států byl proto povolen opět úvěr do 2.000 milionů, a to úvěr směnečný na solo směnky.

Z povoleného úvěru 2.000 mil. K bylo určeno 1.272 mil. K pro Rakousko a 728 mil. K pro Maďarsko. Tento úvěr měl býti vyčerpán 20 směnkami rakouského min. financí po 63.600.000 K, a 20 směnkami uh. ministerstva po 36.400.000 K. Povolený úvěr byl vyčerpán v době od poloviny října 1914 do konce dubna 1915.

Další potřebu peněžních prostředků na úhradu válečných vydání bylo nutno hraditi válečnými půjčkami rakouskými a uherskými. První válečná půjčka vynesla v Rakousku 2.153.500.000 K, v Uhersku 1.184.981.000 K. Hodnota směnky shora uvedené (2 miliardy K), jakož i výtěžky první válečné půjčky zajistily státu platby jen na 6 měsíců a bylo tedy nutno rozepsati v dubnu 1915 druhou válečnou půjčku. Jak vláda nutně potřebovala peněz, vidět z toho, že si vyžádala u bank zálohy na očekávaný výnos rozepsaných válečných půjček.

Aby nevázly výplaty příspěvků pro rodiny povoláného mužstva, vypůjčily si finanční správy obou zemí, mimo to ještě dne 12. 4. 1915, dodatečně na solo směnku další částku 800 milionů K, takže celková směnečná zápůjčka vlády u rak.-uh. banky dosahovala výše 2.800 mil. K.

Vstup Itálie do kruhu nepřátel centrálních mocností ukázal, že nutno počítati se značným prodloužením války a že je třeba hledati další finanční prameny k hrazení válečných nákladů.

8. června 1915 byla svolána společná porada ministrů za předsednictví ministra zahraničí a za přítomnosti guvernéra rak.-uherské banky a šéfa generálního štábu. Hlavním předmětem konference bylo zajištění vojenských úvěrů. Oba finanční ministři zdůraznili, že je nutno, aby při opatření úhra-

Celkový přehled těchto přímých i nepřímých výpůjček u rak.-uh. banky oběma státy za války ukazuje toto srovnání:

toto srovnání:

Tato tabulka nám ukazuje, jak stoupaly za války finanční náklady obou států. V roce 1916 postačovaly 4, v r. 1915 5 výpůjček po 1.500.000.000 K, kdežto v r. 1918 od ledna až do převratu, t. j. v desíti měsících bylo nutno uzavřít 11 výpůjček. Tež čas, v jakém byly výpůjčky vyčerpány, ukazují nám

silnější zatížení Rakouska pro průmyslový charakter země a výdaji poskytnutými zemím, které byly přímo válkou dotčeny.

Válečných půjček bylo vydáno rakouským ministerstvem financí celkem 8 a všechny byly vyloženy k veřejnému upisování. Celkový výnos těchto 8 válečných půjček při nominale K 55.129.324.— dosáhl výše 32.955.576.990 K, t. j. průměrně 93,8%.

Uherská finanční správa vydala od listopadu 1914 do června 1918 celkem 17 emisí, z nichž 13 bylo dáno k veřejnému upisování a 4 byly dány z volné ruky úvěrním ústavům vlastní země k dispozici.

Nominale těchto emisí bylo K 18.851.835.850.—, z nich bylo skutečně upisáno 17.955.885.538 K průměrně asi 95,4%.

V dalších úvahách se pak zmiňuje autor o opatřeních, která byla učiněna k uhrazení peněžní potřeby soukromohospodářského života státu za války, o finančním hospodářství v okupovaných částech nepřátelského území, o obtížích s financováním nákupu zboží centrálními mocnostmi v Ukrajině a v neutrální cizině, jakož i o opatřeních cedulové banky k ochraně vlastních zásob zlata a devis a pro nákup neutrálních valut a konečně liší rozvrstvení financí a znehodnocení měny bývalé říše rakousko-uherské.

Celé pojednání podává nám jasný obraz o významu řádné finanční přípravy státu pro případ války, o obtížích, které se stavějí v cestu celému hospodářskému životu, je-li měna státu ohrožena, jakož i o prostředcích, kterými lze těmto obtížím čelit.

Tato kniha z pera tak vynikajícího muže, jakým guvernér Popovics jako odborník na poli finančnictví vpravdě byl, je cenným historickým pramenem pro studium vlivu války na celý národohospodářský život státu.

Škpt. Růžicka.

Sirius; **Chemická válka.** — Zničení civilisace nebo dohoda národů, Praha 1927, stran 188.

Autor podává zajímavou kritiku chemické války na podkladě ujednání mírových konferencí před světovou válkou a po ní, názorů významných státníků, generálů a vědců, využívaje bojně odborné literatury.

V úvodu klade vedle sebe oba protichůdné názory: Humanisté a pacifisté žmahem odsuzují chemickou válku jako barbarský bojový prostředek, kdežto vojáci a část vědců i politiků ji zastávají jako zbraň vysoké účinnosti, jež není o nic barbarštější než kterákoliv jiná zbraň.

V prvních kapitolách uvádí autor některé historické doklady, z nichž vysvitá, že válčení pomocí dusivých dýmů a p. jest již prastarého data; pak líčí autor počátky a vývoj boje plynem za světové války jak u Němců, tak i u spojenců.

V následujících kapitolách: „Chemická mobilisace v Německu“, „Výroba chemikálií v Německu“, „Výroba chemikálií u spojenců“ a „Amerika v chemické válce“, zcela správně vytýká autor význam chemie v moderní válce. Zvláště výstižně líčí autor na základě bohatého materiálu služby vyspělého chemického průmyslu v Německu ve válečných letech 1914—1918, stejně jako moc německého chemického koncernu již v době předválečné. Němci měli světový monopol výroby syntetických barev a léčiv, což obojí je možno považovati za stále pohotové a nejdůležitější zbrojnice moderního válečnictví. Němci našli tu novou a velmi účinnou zbraň, kterou překvapili spojence, nepřipravené k novému způsobu boje, takže ti jen po heroickém vypětí sil mohli odolati německým náporům, zesíleným novou zbraní. Velkou pomocí spojenců bylo též to, že Němci, v nedostatečné znalosti účinků boje plynem, nevyužívali počáteční úspěchy. Spojenci teprve krok za krokem doháněli to, co zanedbali, ale přesto téměř do konce války byli Němci v boji plynem jak kvantitativně, tak i kvalitativně lepší než spojenci. Ovšem rok 1919 byl by býval pro centrální mocnosti katastrofální, jak vidět z dat a tabulek výroby bojových látek a plynové munice, jež autor uvádí.* V těchto kapitolách jsou uvedeny také zajímavé a velmi poučné příklady lehkovážnosti u spojenců v jejich nepřipravenosti, ba zcela i jejich závislosti na dovozu německých výrobků důležitých pro armádu; tak na př. ve Francii byla výroba kyseliny pikrové, trhaviny zavedené ve franc. armádě, závislá na dovozu německého fenolu! Hartleyův výrok uvedený autorem: „Němci byli po stránce chemické zbraně asi o tolik napřed jako rychlopalné dělo proti středověkým mušketám“, správně vystihuje převahu Němců v počátcích bo-

*) Kapacita spojeneckých arsenálů na rok 1919 odhaduje se měsíční výrobou na téměř 30.000.000 střel všech ráží, z toho plynových granátů v USA. (75—210 mm) téměř 5.000.000, ve Francii (75—155 mm) asi 2.500.000. Centrální mocnosti pro velký nedostatek surovin sotva by byly vydržely maximum měsíční výroby z r. 1918, odhadované na 13—14 milionů střel všech ráží.

je plynem. V kapitole „Amerika v chemické válce“ poutavě líčí autor vybudování chemického průmyslu v USA, zvláště průmyslu organických preparátů (hlavně syntetických barviv a léčiv), jenž před válkou v USA, tak jako u spojenců, téměř neexistoval. Data o Edgewoodském arsenálu jsou velmi zajímavá; z nich vysvítá vpravdě „americký“ rozvoj chemického válečného průmyslu v posledním období války.

Poslední kapitoly „Mezinárodní práva a chemická válka“ a „Závěry a budoucnost“ autor zvláště zdařile založil. Plyne z nich, že se ze všech těch konferencí a resolucí Společnosti národů, Červeného kříže a j. sotva najde pravé východisko k zabezpečení světového míru. Vždyť sama vojensko-hospodářská komise SN. v srpnu 1926 přiznala, že předcházející ujednání nelze provést (tedy i čl. 171 a 172 versaillské smlouvy), protože nejsou dosti promyšlena. V pointě autorově, t. j. v odpovědi krále Arthura v „moderní“ anketě k zachování míru s jeho soustolovníky, vězí pravá cesta k míru: „Ani oceli, ani otravou. Dokud nezměníš srdce a duši člověka, nebude míru na této zemi.“

Úkol autorův — osvětliti otázku chemické války s hlediska mezinárodního práva a přání humanistů i pacifistů — jest jistě záslužný a lze říci, že se mu výborně zdařil. Další zásluhu autorovu, jenž se hlásí mezi odpůrce chemické války, jest, že směle klade vedle humanistických a pacifistických názorů i protichůdné názory střizlivých odborníků, jimiž jsou tyto mnohdy naprosto nekritické, ba často nesmyslné snahy uvedeny na pravou míru. Ovšem tvrzení, že by světový mír závisel na chemickém odzbrojení (i sám autor je toho názoru), není pravdivé; vždyť odstraněním jedné ze zbraní zůstaly by pro vždy možné válečné avantury jiné zbraně. Zlu nutno sáhnouti na kořen, což nejpravděpodobněji bude možno jen ve smyslu odpovědi krále Arthura, t. j. v *ch o v o u* k pravé lidskosti. Ovšem uskutečnění této vznešené myšlenky je ještě velmi vzdáleno, lidstvo pro tento vznešený cíl dosud není zralé. V dnešní nejistotě doporučuje se proto býti na vše připraven a neoddávat se nebezpečným ilusím pacifismu; lépe je spoléhati na vlastní sílu než na kterékoli politické zabezpečení, vždy draze zaplacené a ceny problematické!

Jinak zdařilá a zajímavá knize nutno vytknouti, že technické a taktické stati, jimž nelze se vyhnouti ani při thematu autorem voleném, jsou často pochybeny. Jsou tu technické nesrovnalosti, nezvyklá terminologie, chybná

pojetí prostředků chemické války a p., při čemž se nejednou uplatňuje neodborné využití cizojazyčných pramenů, jak každý odborník na první pohled pozná.

Uvádím některé příklady (čísla v závorce značí stránku knihy): (22) Assa foetida (Teufelsdreck) je pryskyřice a ne výkal. (24) T. zv. Cadettova dýmavá kyselina arsenikálná připravuje se destilací octanu sodného s kyslíkem arsenitým a ne destilací vápenité hmoty s arsenem; je rozdíl mezi arsenem (As) a arsenikem (As₂O₃). (30 aj.). Bromoctan ethylnatý a ne Ethyl bromacetový nebo bromessigestr, podobně jodessigestr; benzilbromid místo nesprávného bromový benzyl, pod. xylylbromid. (47) Účinek chloru byl zvyšován přidávkem fosgenu a ne chlor chlorem.

(88) Rozumí se samo sebou, že „ještě obsah 1% Cl ve vzduchu je nebezpečným“, vždyť to značí koncentraci asi 25.000 mg/m³, jež zřídka byla dosahována vlnovým útokem. B-Stoff byla značka bromacetonu a ne bromu.

(89/90) Martonit byl směs 80% bromacetonu (ne bromu) s 20% chloracetonu. Životu nebezpečná koncentrace bromoctanu ethylnatého jest 3000 mg/m³ a ne 3 mg při vdechování 1 min. Němci použili fosgenu již v prosinci 1915 a ne 1916.

(91/92) Smrtelná koncentrace perstoffu, při době vdechování 30 min., jest 0.015–0.02, tedy méně než 1/10 uvedené v knize. Difenylchlorarsin a ne difenolchlorarsen, není to směs arsenová, nýbrž je to sioučennina, ochrana proti němu děje se v podstatě mechanickou filtrací a ne absorpcí, je tuhý a ne kapalný, je dosti jedovatý a silně dráždivý, vždyť již vdechnutí dávky asi 0.33 mg způsobuje silnou opresi postiženého.

(93 a 184) Udaná jedovatost yperitu správně poukazuje, že jest jako inhalční jed pětkrát slabší než fosgen, kdežto z předpokladu, že by byl dvánáctkrát silnější než fosgen, vyplýval by smrtící koeficient 37.5! Tedy teoretická smrtelná dávka při vdechování během 1 min. a průměrné spětněbř vzduchu 20 l/min. — 0.03075 g! Takové jedovatosti nedosahují ani nejprudší alkaloidy.

(101) Je nesprávné tvrzení, že si Francouzi po bitvě na Marňě vypomohli z nedostatku střeliva vylovením prachu z moře v toulonském přístavu, potopeným prý tam při výbuchu lodí Liberté. Pravda je, že Francouzi již před bitvou na Marňě sáhli po zásobách B-prachu, uložených pod vodou pyrenejských jezer, která se průměrnou nízkou teplotou nejlépe hodí k ule-

žení větších zásob prachu, zvláště podezřelého, jakým byl B-prach. Prach, jenž nejpravděpodobněji samovznícením způsobil katastrofu Liberté, nemohl být znovu přepřacován!

(112) Cordite je nitroglycerinový prach, tedy směs nitrocelulosity s nitroglycerinem v podobě pevného koloidu a ne směs dusičné buničiny, přeměněná gelatinisací do poloztuhlého stavu.

(125) Chlorid sirný — místo chlor sirný, brombenzylkyanid — brom benzyl kyanový, bílý fosfor — bílý fosgen.

(128/129) Lewisit v podstatě směs: $(\text{C H Cl} = \text{C H}) \text{As Cl}_2$ a $(\text{CH Cl} = \text{CH}) \text{As Cl}$ připraven byl kpt. W. Lee Lewisem ne Lewisitem. Mohli bychom citovati ještě několik podobných omylů. Několik dalších příkladů nasvědčuje tomu, že nelze brát vážně mnohé jeho zprávy o chemické válce:

(183) Obava před „bílým křížem“, připravovaným prý Němci na r. 1919, vznikla až již z vědomě nebo nevědomě falešné výpovědi německého zajatce na belgické frontě; proto Němci nemohli vydati tajemství této látky.

(171 a 185) Podobně se věc má i se zprávou o možnosti vynalezení plynu, působícího na zaživací orgány. Látky způsobující dávení známe, na př. chlorpikrin, fosgen a j. mají tyto vlastnosti, vždyť tomu nasvědčují Američtí používaný název „Vomiting gas“. Mni-li autor, že prof. Zanetti měl na mysli látky typu jakéhosi „Senneshlätterkreuzkampfstoffu“, — změnila by se válka opravdu v tragickou frašku, ba i paniku, jak autor dobře přirovnává k epizodám z let 1914 až 15 (Halič, Doberdo). Z vlastní zkušenosti znám látky podobně působící, ovšem velmi slabě; vojenskou cenu nemají, vždyť vzduch se nepolyká, pak vdechováním nebo resorpcí pokožkou je téměř nemožné, aby látka podržela nezměněnou silnou projičací schopnost celým organismem. Podobně fantastické je pomýšletí na látky uspávacích účinků. Takových látek známe již velkou řadu, ale již ze světové války známe mnohé jiné, které v dávkách mnohem nepatrnějších uspávají nadobro!

(187) Zprávy o tom, že piloti byli nuceni k přistání pro otrávený vzduch, lze spíše vysvětliti: buď krytím neschopnosti, strachu nebo podobně nebo příliš „velikýma očima“ pilota. Není pak divu, že se objevují návrhy na střelbu plynovými granáty v protiletadlové obraně. Kolektivní protiplynová ochrana měst počítá s odběrem neotráveného vzduchu komíny výšky od 30 m a proto snadno lze vyvrátiti po-

dobné návrhy: Účinnost palby plynovou municí je prakticky jen dvojrozměrná, kdežto protiletadlová palba je trojrozměrná, tedy spotřeba plynové munice by byla enormní a v nížádném případě by nemohla být jistou obranou proti leteckému útoku!

Z toho, co bylo uvedeno, vidíme, že ve většině případů jde o chyby nechemika. Kdyby byl býval autor dal alespoň technické staří prohlédnouti odborníkovi a nebyl spoléhal na volný a neodborný překlad cizích pramenů, mohl se vyvarovati zbytečného znehodnocení jinak dobrého díla.

Ing. K. Pátek: **Streiflichter aus dem Wirken des Sanitätskorps im Weltkriege.** — Vydal s použitím spisů říšského archivu dr. Paul Muschold, vrchní generální lékař m. sl. — Oldenburg-Berlín 1927. — Tiskem a nákladem firmy Gerhard Stalling. Str. 268.

Měl jsem příležitost častěji už referovati ve Vojenských rozhledech o spisech týkajících se vojenského zdravotnictví ve válce, hlavně o velikém díle Schjerningově: *Ärztliche Erfahrungen aus dem Weltkriege*. Při posouzení tohoto rozsáhlého díla svrchovaně vědeckého poukázal jsem na to, jak je důležité sebrati zkušenosti vědy lékařské získané za války světové. Na rozdíl od mnohosvazkového díla lexikálního formátu leží před námi dnes knížka spíše formy čítankové, obsahující krátké články, stati různých autorů. Má za účel poučovati široké vrstvy obyvatelstva, ukázati na důležitost práce lékařů i pomocného zdravotnictva, buditi zájem o zdravotnickou službu, zdůrazniti její ohromný materiální i morální význam pro stát.

Přes svou krátkost podávají články obsažené v díle výstižné informace o událostech v oboru zdravotnictva na různých územích pole válečného. Zvláště však zasluhují povšimnutí články rázu všeobecného, jako:

Dr. Huenermann: O potírání nakažlivých chorob.

Dr. W. Hoffmann: Cholera ve světové válce.

Prof. dr. Wernicke: Význam o skvrnice a její potírání v poli.

Prof. dr. Werner: Pětidenní horečka a malarie na východní frontě.

Pro naše čtenářstvo budou zajímavé svou poměrnou novostí zprávy o činnosti vojenského zdravotnictva v přední Asii, zejména v Syrii a v Palestíně.

Kniha je článkem v řadě spisů věnovaných jednotlivým oddílům bývalé německé armády a jejich činnosti ve válce.

Jsou k ní připojeny dvě skizzy mapové: 1. rozdělení zdravotnických útvarů v bitvě u Tannenberka a 2. zdravotnická situace u armádního oddělení generála Woyrsche v roce 1917.

Plk. zdrav. MUDr. Vinař.

Gesterding Schwatlo: **Zwanzig Offizierthemen.** Ein Handbuch für den Offizierunterricht, nakladem E. S. Mittler a syn, Berlín 1928, stran 62.

Účelem vyučování, vedeného důstojníkem, má být:

1. naučiti vojáka myslet,
2. naučiti ho získávat si nutné poznatky,
3. naučiti ho získané poznatky upevňovat a dokazovat.

Jak možno tohoto účelu dosáhnouti, k tomu návod podává autor svou knížkou, kterou chce především posloužit starším důstojníkům u trupy, kteří jen zřídka vyučují, jednak chce pomoci mladému důstojníkovi u trupy, aby snáze ovládl rozsáhlou látku, jednak chce staršímu poddůstojníkovi, způsobilému jako velitel čety, usnadnit přechod z vyučování poddůstojnického k vyučování důstojnickému.

Především vypočítává autor 12 věcí, jež nutno považovati jako všeobecně platné zásady a jichž nedbání má za následek kardinální chyby při vyučování. Jsou to:

1. Hlasité a bystré přednášení učitele a tomu odpovídající chování.
2. Jen zajímavé vyučování je dobré, a aby toho bylo dosaženo, je potřeba, aby učitel byl připraven a ovládal látku, z níž chce dávat otázky. Nepřipravený učitel špatně vyučuje. Je třeba vyučovati co možná názorně s použitím všech předmětů, jež jsou k tomu účelu po ruce.
3. Je třeba žákům objasnit, že na jejich pili závisí, zda se vyučování skutečně školním papouškováním či zajímavou výměnou myšlenek.
4. Přidržovati se rozčlenění látky a střídání siova.
5. Nedávati neobratné otázky.

6. Nedávati dokončovat věty započaté učitelem žákovi.

7. Nevýbrati si „autor říká „nezakousnouti se pevně“ — jednoho muže a toho jen zkouseti.

8. Při delším vysvětlování, dávat neočekávané otázky.

9. Nepoužívat nikdy „byl bych“, nýbrž jen „budu“.

10. Použití žertu na pravém místě.

11. Na konci vyučování musí být každý žák tázán.

12. Čím více žáků mluví, tím lépe.

Na dvaceti tématech podává pak autor návod, jak si má učitel při vyučování počínati.

Téma 1. probírá povinnosti vojína — přísahu, čest, věrnost, chrabrost, poslušnost — při čemž je vždy podána definice té oné povinnosti a dáváním jednoduchých otázek a uváděním názorných příkladů je pojem jednotlivých povinností objasňován.

Druhé téma pojednává o branném zákoně německém, třetí o mírové smlouvě, čtvrté, jak přednáseti německé dějiny od r. 1646 až do světové války, páté o zatčení a o právu užití zbraně, což obojí je probráno na názorných příkladech, šesté o chování při úrazkách — taktéž tu názorné příklady — sedmé o poměru policie k vojsku.

Další téma pojednává o posádkové službě, o kázeňském trestním právu, o povinnosti důvěrníků a jich volebním řádu, o stížnostech, o střelbě, o letectvu a o ochraně proti němu, o bojových a pancířových vozích, o boji plynem, o pochodech, o zajištění a ubytování, o polních strážích, o práci na pískovém stole, o práci s některými pomůckami na mapě o špionáži.

Z celé knížky je vidět, že ji sestavoval zkušený pedagog a učitel. Proto též poslouží dobře tomu, kdo chce uvedená témata ve škole probrati nebo jiná témata aplikovati na témata v knize uvedená.

Škt. gšt. Jaroslav Kovář.

BIBLIOGRAFIE

I. Taktika a strategie.

Allehaut: *Tactique* [Rec. viz: Revue milit. française č. 80 (1928), str. 246; Revue militaire suisse roč. LXXIII., č. 2, str. 90; Revue d'Inf. roč. 1928, sr. 157].

Andogskij J.: *Střetný boj*. Moskva 1927.

Avžoltovskij S.: *Taktika aviacii*. Moskva 1924.

Baills G., col.: *De l'emploi tactique de l'organisation du terrain et des destructions*. Paris 1928 [Berger]. Za 12 fr.

Barrand, cdt: *Tactique d'infanterie*. Quatre cas concrets vécus. 2. éd. Rio de Janeiro 1928.

Beauman, pplk.: *Common Mistakes in the solution of tactical problems*.

and how to avoid them. London 1926 [Hugh Rees]. Za 2 sh/6 d.

Bestimmungen für die größeren Truppenübungen. Berlin 1925.

Bitter J.: Streiflichter über die moderne Infanterietaktik und kurze Übersicht über die Organisation und Bewaffnung moderner Truppen. Hamburg 1927. [O. Meißnersverlag.] Str. 48.

Boucher, gen.: L'art de vaincre aux deux pôles de l'histoire. La loi éternelle. [Homère — La grande guerre 1928.] Paris 1927. [Berger.]

Buzkiewicz: Reflektory woj-skowe i ich zastosowanie taktyczne. Warszawa 1925.

Ciałowicz Jan, kpt.: Manewr na Mozyrzu i Kalinkowicze. Studja taktyczne z historii wojen polskich 1918—21. Tom V. Warszawa 1925. [Woj. Instytut nauk wyd.]

Clément, col. — Grandcourt: La tactique au Levant. Paris 1926. [Charles.]

Cochenhausen: Truppenführung. Ein Handbuch für den Truppenführer und seine Gehilfen. Berlin 1927. [Mittler.]

Corselli R., gen.: Granelli di tattica. Palermo 1926. [Tip. Garibaldi.]

Elster, kpt. — St. Jilski: Polizei-Taktik. Berlin 1928. [Kamaradschaft.] Za 7 Mk.

Groener Wilhelm: Das Testament des Grafen Schlieffen. Operative Studien über den Weltkrieg. Berlin 1927. [Mittler.] Za 12 Mk.

Gunther Franz: Die Vernichtungsschlacht in kriegsgeschichtlichen Beispielen. Berlin 1928. [Mittler.]

Heutig Hans: Psychologische Strategie des großen Krieges. Heidelberg. 1927. [Winter.] Za 5 Mk.

Hirt Constantin: Operative und taktische Aufgaben zum Studium des Marnefeldzuges. 1914. Heft I. Berlin 1927. [Mittler.] Za 1.80 Mk.

Charbonneau Jean: Etudes tactiques sur les épisodes de la grande guerre Paris 1926. [Charles.] Za 16 fr.

Joachim Theodor, plk.: Die Vorbereitung des deutschen Heeres für die große Schlacht in Frankreich im Frühjahr 1918. 2. Grundsätze für die Einzelwaffen. Berlin 1928. [Mittler.]

Taktische Erfahrungen aus dem Weltkrieg. Heft 3. Za 3.50 Mk. Berlin 1927. [Mittler.]

Instruction provisoire sur l'organisation du terrain. 2^e partie Paris 1927. [Charles.] Za 7 fr.

Kakurin: Taktika v přítomnosti. Moskva 1926. [Gosud. Izdat.]

Kearsey, plk.: Tactical schemes from Platoons to Brigades, with solution and notes. Londýn 1927. [Gale and Polden.] Za 7 sh.

Kunowski J.: Der deutsche Durchbruch im Frühjahr 1918. Berlin 1927. [Schlieffen-Verlag.]

Laurent G.: Introduction aux études de stratégie. Paris 1927. [Société d'éditions géographiques; viz také Revue maritime 1926, Oct. až Dec.]

Laurs et Jacottet: Les étapes de la guerre d'une division d'infanterie. Paris 1928. [Berger.] Za 24 fr.

Liddell Hart, B., cpt.: A science of infantry tactics simplified. Londýn 1926. [Clowes and sons.]

Leinweber, gen.: Mit Clausewitz durch die Rätsel und Fragen, Irrungen und Wirrungen des Weltkrieges. Berlin 1926. [Feddersen.] Str. 235.

Leppa Konrad: Die Schlacht bei Komarow. Nákl. vlastním. Budějovice, Otákarova ul. 1. [Zde všechny rozkazy uvedeny až do divise.]

Mahan, cpt.: Stratégie navale. Paris 1926. [Fournier.] Str. 426.

Marchand A.: Les plans de concentration de 1871 à 1914. Paris 1927. [Berger.] Za 15 fr.

Mantey, plk.: Kartenbild des Marnefeldzuges und der Marneschlacht. Berlin 1927. [Mittler.] Za 6 Mk.

Mehler, pplk.: Geländebeurteilung im Rahmen taktischer Aufgaben. Berlin 1927. [Mittler.] Za 6 Mk.

Miguel, pplk.: Enseignements stratégiques et tactiques de la guerre 1914—18. Paris 1926. [Charles-Lavauzelle.] Str. 360. Za 16 fr. Doporučeno!

Morosov: Všeobecná taktika. Moskva 1926. [Gosud. izdat.]

Notes for section commanders. 2ed. Londýn 1927. [Gale and Polden.]

Overstraeten, van B.: Les principes de la guerre à travers les âges. Sv. III. Bruxelles 1927. [Dewit.]

Pakenham, R., mjr. — Walsh: Elementary Tactics or the Art of war. British School London 1928. [Sifton Praed.] Za 10 sh.

Rendulić, mjr.: Neue Taktik und neues Schießverfahren der Infanterie. Předneseno v Öster. Offiziers-Verb. 1928.

Simović D. T.: Taktika vzucho-plovstva. Nový Sad 1926. [Jovanović a Bogdanov.]

Sbornik, taktickesko-strielkovej. — Moskva 1925. Str. 233. [Izd. Voj. Viest.]

Svėtšin A.: Strategija. Moskva 1926. Str. 396. [Gosud. izdatel'stvo.] Viz rec. Bellona, sv. XXVIII., str. 105, 263.

Svėtšin A.: Vývoj taktiky od nejstarších dob až do přítomnosti. Sv. I. až II. Moskva 1927. [Gosud. izdat.] Viz rec. Militär-Wochenblatt ročník 112 (1927/8), č. 42, sl. 1638.

Strategisches Genie und strategische Routine. Der preußisch-öster. Krieg 1866, 5. Teil. 3. Buch von der Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte von

Hans Delbrück. Fortges. von Daniels
Berlin 1927. [Stilke.] Za 7 Mk.

Tactique, la, de l'infanterie.
Vol. I—II. Bruxelles 1926. Ecole militaire
belgique.

*

Allemann R., Hpt.: Das Begegnungsgefecht der 3. franz. Kolonialdivision und des VI. aktiven Armee-Korps bei Rosignol. Eine taktische Studie. [Schweiz, Monatschrift für Offiziere aller Waffen, roč. 39, č. 10, str. 305.]

Altrock, gen.: Geschichtlicher Rückblick auf die Entwicklung der deutschen Verteidigung im Weltkriege. Aus der Tiefe fechten. [Militärwochenblatt, roč. 112 (1927/8), č. 36.]

Annäherungsmarsch. Der, eine Form der französischen u. tschechischen Taktik [Deut. Wehr, roč. I., č. 13, str. 261.]

Baistrocchii, gen.: Il fuoco. [Rivista milit. it. 1927, pros.]

Boullaire, gen.: Le groupe de reconnaissance. [Revue de Cav., ročník 37 (1927), červenec—srpen.]

Camon, gen.: Pour apprendre l'art de la guerre. [Revue milit. franc. 1927, listopad.]

Considerations relatives à l'emploi tactique de l'artillerie. [Bulletin belge, roč. VIII (1927), č. 1.]

Daubechies B., cpt.: A propos du groupe de combat. [Bulletin belge, roč. VIII (1927), č. 7.]

Die Dekadenz der Kriegskunst. [Wissen und Wehr, roč. 1926, seš. 2., str. 97.]

Deuning B. C., mjr.: Modern Problem of guerilla warfare. [The Army Quartely vol. XIII, č. 2., str. 347.]

Demorlaine J.: L'importance stratégique des forêts et la guerre. [Revue des eaux et forêts 1919.]

Dobbs C., cpt.: The anatomy of defence. [The army Quartely vol. XIV (1927), č. 2., str. 319.]

Dujardin, cdt.: La manoeuvre en retraite. [Bull. belge, roč. IX., č. 1., str. 37.] [Také separat.]

L'évolution de la tactique d'artillerie guerre. [Journal of the royal Art. 1926, říjen.]

Feeser, gen.: Das Verhältnis von Angriff und Verteidigung. [Deut. Wehr, roč. I. (1928), č. 5.—9.]

Feeser, gen.: Die Gefechtsfeld-Beobachtung im Dienste der Truppenführung. [Deut. Wehr I., č. 21., str. 450.]

Fuller J. T., col.: The tactics of penetration. [Journal of the royal Art. 1926, červenec.]

Gedanken über hinhaltendes Gefecht. [Militärwochenblatt, ročník 112 (1927/8), č. 13, sl. 452.]

Gianetti Ettore: Genio militare et la tattica moderna. [La Cooper. roč. IV. (1926), vol. X., fasc. II. str. 227.]

Gessner L., mjr.: Die Vorausset-

zungen des kriegerischen Erfolges. Deut. Offiziersblatt r. XXXI., č. 11, příloha „Das Wissen vom Kriege“ č. 6.]

Grassmann, cpt.: Vom Wesen der Seestrategie. [Marine Rundschau, roč. 32, seš. 8., str. 337.]

Hans B., col.: La marche à la bataille. [Bulletin belge, roč. VIII., srpen, str. 52, a roč. IX., květen, str. 417.]

Hauiffe, Hpt.: Die einheitliche Zettung in Koalitionskriegen. [Deut. Wehr, roč. I., č. 20., str. 425.]

Hierl E., plk.: Einheitlichkeit der Gefechtsführung. [Deut. Wehr, roč. I. č. 13., str. 259.]

Hierl E., plk.: Kampfprobleme. Gefechtsstreifen. [Deut. Wehr, roč. I., č. 20. str. 427.]

Hindenburg der Führer. [Deut. Offiziersblatt, roč. XXXI., čis. 39, příl. „Das Wissen vom Kriege“, č. 27.]

Hörauf, gen.: Der Schwerpunkt beim Angriff. [Wissen und Wehr 1928, č. 14., str. 285.]

The Choice of objective in war. [The army Quartely 1926, Oct.]

Jobé, mjr.: Le principe de la bataille. [Bulletin belge 1926, leden, str. 73.]

Isler, mjr.: Quelques suggestions sur l'emploi tactique des mitrailleuses. [Revue milit. suisse roč. LXXII., č. 7, str. 305.]

K.: Wieder Schützenlinien. [Milit. Wochenblatt roč. 112 (1928), č. 29, sl. 1093.]

Leppa Konrad: Schlieffen in Galizien 1914. [Deut. Wehr roč. I. (1928), č. 8, str. 138.]

— Die Befehlsführung des Generals Conrad in Galizien 1914. [Deut. Wehr, roč. I., č. 19, str. 395.]

Liebmann Curt, plk.: Die Entwicklung der Frage eines einheitlichen Oberbefehles im Weltkriege. [Wissen u. Wehr 1927, č. 1 a 2.]

Loucheur L.: Le commandement unique. L'illustration roč. 86 (1928), č. 4438, z 24./III.]

Leinweber, gen.: Die Strategie Moltkes und Joffre im Marnefeldzug östlich Verdun. [Deut. Offiziersblatt roč. XXXI., č. 24 v příl. „Das Wissen vom Kriege“ č. 16.]

Pasaquale D.: Lo spirito della dottrina tattica dei minori reparti d'infanteria. [La cooper. roč. IV. vol. XL, str. 71.]

Perret D., cpt.: Stratégie défensive. [Revue militaire suisse ročník 72 (1927), č. 4.]

Pope F., col.: Motor transportation in military operations. [Infantry journal červen 1926.]

Požerski Olgierd, gen.: Technika marszu zbliżania. [Bellona roč. XLtom XXIX., seš. 1.]

Price W. George, mjr.: Night operations. [Inf. journal, srpen 1926.] (Pekrač.)

Kč.